

Sundbyberg 2024-02-16

Diarienummer: S2023/02794

Vår referens: Agneta Söder
agneta.soder@funktionsratt.se

Mottagare:
remissvar@regeringskansliet.se
kopia: s.sof@regeringskansliet.se

Remissvar över Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen SOU 2023:40

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 52 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt – rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Funktionsrättskonventionen är utgångspunkten för vårt arbete.

Särskilt viktigt i det här sammanhanget rör artikel 7 Barn med funktionsnedsättning i nämnda konvention. Här betonas att barn med funktionsnedsättning ska ha samma rättigheter som andra barn, och att i alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet samt att deras åsikter ska tillmätas betydelse på lika villkor som för andra barn och för detta ska man erbjudas anpassat stöd.

Funktionsrätt Sveriges övergripande synpunkter på utredningens förslag

Det är förtjänstfullt att utredningen tagit del av barns synpunkter och åsikter samt även tydligt åskådliggjort detta genom hela utredningen genom deras egna berättelser. Men ännu viktigare är att man även tagit deras synpunkter och åsikter på allvar, vilket gett avtryck i förslagen som lämnats. Vi uppmanar framtida och pågående utredningar som rör barns rättigheter inom alla samhällsområden, att i praktiken efterleva barnkonventionen och låta barns röster höras och ge dem verklig möjlighet att påverka beslut som rör dem. För Funktionsrätt Sveriges del är det särskilt glädjande att barn med funktionsnedsättning också har deltagit och bidragit i utredningens arbete.

Funktionsrätt Sveriges synpunkter på utredningens förslag

7. Analys av och ställningstagande till frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet

7.3 Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande

Utredningens förslag: Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. En ratificering av tilläggsprotokollet förutsätter inga ändringar av svensk lag. En ratificering är av större vikt och ska därför godkännas av riksdagen i enlighet med 10 kap. 3 § regeringsformen. Regeringen bör därför inhämta riksdagens godkännande i frågan. Sverige bör även tillerkänna barnrättskommittén behörighet att ta emot mellanstatliga klagomål i enlighet med tilläggsprotokollet. Regeringen bör därför också inhämta riksdagens godkännande till en viljeförklaring enligt artikel 12 punkt 1 i tilläggsprotokollet. Sverige bör inte utnyttja den möjlighet som anges i artikel 13 i tilläggsprotokollet att neka barnrättskommittén behörighet avseende systemet för utredningsförfarande vid allvarliga eller systematiska kränkningar.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget om att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande.

Vi delar utredningens bedömning att fördelarna överväger nackdelarna, till exempel att en prövning i barnrättskommittén kan få till följd att brister i den nationella klagomålsordningen på olika områden synliggörs samt att en individuell klagomålsrätt skulle

kunna vara ytterligare en åtgärd för barn att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda. Ännu ett argument är att FN:s barnrättskommitté, Barnombudsmannen (BO), Institutet för mänskliga rättigheter, UNICEF och många civilsamhällsorganisationer ställer sig bakom förslaget.

7.4 Behov av åtgärder som ger förutsättningar för ett välfungerande förfarande vid en ratificering av tilläggsprotokollet

Utredningens förslag: Barnombudsmannen bör få i uppdrag att, för det fall att Sverige ratificerar det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande, följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet. Vid behov bör Barnombudsmannen kunna föreslå åtgärder för en bättre implementering av tilläggsprotokollet i Sverige.

Funktionsrätt tillstyrker förslaget om att BO bör få i uppdrag att följa utvecklingen av tillämpningen av tilläggsprotokollet samt att BO vid behov ska kunna föreslå åtgärder för en bättre implementering av tilläggsprotokollet i Sverige.

Enligt utredningen har motsvarande BO i Danmark och Finland detta uppdrag redan, och dessa är i stort positiva till utvecklingen som skett efter att länderna ratificerat det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. Finska BO menar bland annat att ratificeringen inneburit en ökad medvetenhet om själva protokollet och barnets rättigheter. Man menar vidare att en annan effekt är att de nationella rättsmedlen synliggjorts till exempel brister som långa handläggningstider i de nationella systemen. Ratificeringen har också inneburit att Finland sedan 2021 har en nationell barnstrategi. Förhoppningsvis skulle motsvarande kunna bli en effekt i Sverige om man väljer att ratificera det tredje tilläggsprotokollet. Barnrättskommittén har flera gånger rekommenderat **Sverige att uppdatera nuvarande nationella strategi om barns rättigheter**, vilket inte skett sedan 2009. Funktionsrätt Sverige ställer sig bakom barnrättskommitténs rekommendation.

Om BO ska ha ett uppdrag att följa utvecklingen måste det också säkerställas kompetens inom myndigheten om barn med funktionsnedsättning. Särskilt viktigt är kompetens om kommunikation och kommunikationsstöd som möjliggör att barn med funktionsnedsättning får komma till tals och verkligen bli hörda. Vi anser att BO generellt ska få ett utökat och tydligare uppdrag där funktionsrättsperspektivet finns med och genomsyrar verksamheten.

9. Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – socialtjänst och tvångsvård

Funktionsrätt Sverige tillstyrker samtliga av utredningens förslag under denna rubrik om barn möjligheter att utkräva sina rättigheter inom socialtjänst och tvångsvård. Vi har dock en del kompletterande synpunkter.

Vi vill särskilt betona vikten av att **offentliga biträden som representerar barn med olika funktionsnedsättning har adekvat kompetens**; det gäller både generellt och i det specifika fallet. Det borde också vara självklart att de som förbereder underlag för beslut (socialtjänsten) och de som fattar beslut om till exempel tvångsvård (socialnämnden) har god kännedom om barnets individuella förutsättningar, och inhämtar underlag om ett barns eventuella funktionsnedsättningar och vilka konsekvenser dessa får för barnet.

Vår grundläggande utgångspunkt är att de flesta av de barn och unga med funktionsnedsättning som hamnar inom SiS inte hör hemma där. Det handlar i botten ofta om otillräckliga förebyggande insatser från samhället för barnet och familjen. De flesta har en problematisk skolgång, där skolan inte erbjuder det stöd barnet behöver. Bristande tillgänglighet till elevhälsan och psykiatri är väl kända samt otillräcklig kunskap hos socialtjänsten och en icke-fungerande samverkan mellan olika aktörer drabbar barn med funktionsnedsättning. Men det **strider mot funktionsrättskonventionens artikel 14 om att ett barn inte får tvångsvårdas enbart på grund av en funktionsnedsättning.**

Begreppet ålder och mognad behöver i det här sammanhanget problematiseras när det gäller barn med vissa funktionsnedsättningar. Vårt medlemsförbund FUB skriver i sitt remissvar i korthet följande: att i svensk lagstiftning används genomgående att barns åsikter ska mätas i betydelse i förhållande till ålder och mognad. Men för barn med intellektuell funktionsnedsättning blir detta begrepp missvisande. Speciellt då riktlinjer för bedömning av tillräcklig mognad i en viss fråga saknas, varför detta krav i hög grad kan komma att avgöras av rättstillämparens personliga bedömningsgrunder. FUB menar bland annat att de föreslagna lagändringarna om psykiatrisk tvångsvård, LPT, bör ändras så att det införs en motiveringskyldighet om barnet inte fått komma till tals i beslut som rör dem. Det medför att skyldigheten att höra barnet utifrån dess förutsättningar tydliggörs

än mer än vad som görs i dagens lagstiftning. För en mer utförlig diskussion hänvisar vi till FUB:s remissvar.

10 Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – vårdnad, skola, migration med mera

10.2.8 Överväganden och förslag

Utredningens bedömning: I mål om vårdnad, boende och umgänge bör barn, i likhet med barn i många andra länder, ha en möjlighet att få en starkare processuell ställning och tilldelas ett eget juridiskt biträde. Detta är särskilt angeläget i mål där det finns anledning att anta att vårdnadshavarna inte kan bevaka barnets intresse, anledning att anta att barnet har utsatts för våld eller på annat sätt har eller kan komma att fara illa eller om det av andra skäl behövs för att barnets intressen ska tillgodoses. Utan en sådan justering bedöms barn sakna fullgoda möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. Frågan om talerätt och juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende och umgänge är en så pass omfattande och komplex fråga att det saknas möjlighet att inom ramen för denna utredning lämna konkreta förslag. Frågan bör därför utredas ytterligare.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning.

10.3.5 Överväganden och förslag

Utredningens bedömning: Utredningen lämnar inte något förslag som rör klagomålshanteringen på skolområdet och inte heller i övrigt avseende de skolspecifika problem och begränsningar som har identifierats. Bedömningen är att frågorna fångas upp av andra pågående utredningar och uppdrag samt att den nyligen reviderade klagomålshanteringen i skolan behöver utvärderas i ett senare skede. De brister som beskrivs avseende behov av kunskap och information av mer generell och övergripande karaktär behandlas i kapitel 11.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning. Som ett viktigt medskick till pågående (och framtida) utredningar rörande skolan behöver man tillse att ett funktionsrättsperspektiv finns med tillsammans med barnrättsperspektivet – helst redan i direktiv.

Vi ser behov av en förstärkt klagomålshantering på skolområdet. Trots skollagens tydliga skrivningar om rätt till extra anpassningar och särskilt stöd samt att skolan har ett tydligt kompensatoriskt uppdrag, ser vi i praktiken ständiga överträdelser av lagen. Många barn och elever med funktionsnedsättning får inte det stöd de har rätt till. Skolresultatet för barn och elever med funktionsnedsättning är konstant avsevärt sämre än för andra barn och elever. I det rådande svåra ekonomiska läget är det stödet till barn och elever med funktionsnedsättning som kommunerna tar bort först. Att bryta mot skollagen får sällan konsekvenser idag.

Tidigare tog Skolinspektionen emot enskilda anmälningar när det gäller brister i stöd, vilket gjorde att man kunde följa utvecklingen på nationell nivå. Det var ett sätt att se hur skolor efterlever lagstiftningen. Sedan några år, också med förstärkt skrivning i skollagen, kan klagomål som rör bristande stöd och liknande endast göras direkt till huvudmannen. Med 290 kommuner och ett stort antal fristående huvudmän är det ett omöjligt uppdrag att få en samlad bild av hur läget ser ut idag. Varken Skolverket eller Skolinspektionen redovisar heller en sammanhållen bild av hur skolsituationen för barn och elever med funktionsnedsättning ser ut idag. Att anmäla eller klaga direkt till huvudmannen kan bli ett moment 22 för den enskilde, då dessa ofta sitter i samma båt.

I stället är det idag Diskrimineringsombudsmannen (DO) som påvisar den strukturella diskrimineringen av barn och elever med funktionsnedsättning i skolan. DO tar sig an fall som rör till exempel bristande tillgänglighet i skolan och idag är den vanligaste diskrimineringsgrunden funktionsnedsättning. 2022 var anmälningarna flest inom utbildningsområdet.¹ DO:s arbete innebär också att barn kan få upprättelse, vilket är positivt.

I den politiska debatten ser vi numera också ett ifrågasättande av barns och elever rättigheter i skolan trots att barnkonventionen blev svensk lag 2020.

Med det sagt kan vi konstatera att **det finns behov av en sammanhållen barnanpassad klagomålsfunktion för skolväsendet.**

10.4.5 Överväganden och förslag

Rätt till ett eget offentligt biträde för barn i vissa situationer och en stärkt ställning för barn som vårdas med stöd av LVU

Utredningens förslag: Offentligt biträde, som inte samtidigt biträder vårdnadshavaren, ska förordnas för barn som har ansökt om uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande eller om ny prövning har beviljats barnet, om barnet bereds vård med stöd av 2 § LVU eller om det annars behövs för att ärendet ska bli utrett eller för att barnets intressen ska tillgodoses. Den som förordnas som offentligt biträde för ett barn som vårdas med stöd av 2 § LVU ska utan särskilt förordnande också bli barnets ställföreträdare i migrationsprocessen.

1

<https://www.do.se/download/18.71c46fcf184c78ffadd181d/1704877969414/Rapp-ort-Statistik-anmälningar-diskriminering-2015-2022.pdf>

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget. Det måste dock säkerställas att information finns tillgänglig i olika format för barn med olika funktionsnedsättningar. Även offentligt biträde måste ha information i de fall ett barn har en funktionsnedsättning samt ha kunskap om vilka konsekvenser det får för att på bästa sätt kunna företräda barnet.

Barns rätt att komma till tals

Utredningens förslag: Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Förslaget innebär att rätten att komma till tals uttryckligen gäller i alla frågor som rör barnet, inte bara i tillståndsärenden samt att det så kallade olämplighetsrekvisitet i 1 kap. 11 § UtIL tas bort. Något förslag som innebär att barn får höras utan vårdnadshavares samtycke lämnas inte.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget. Det måste dock säkerställas att information finns tillgänglig i olika format för barn med olika funktionsnedsättningar.

Barns rätt till information i migrationsprocessen

Utredningens förslag: Barn ska i samband med vissa ansökningar om uppehållstillstånd med mera, få relevant information som anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar. Den som ger informationen ska i den utsträckning det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått den lämnade informationen.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget. Det måste dock säkerställas att information finns tillgänglig i olika format för barn med olika funktionsnedsättningar.

11. Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – övergripande frågor

Utredningens förslag: Barnombudsmannen bör få i uppdrag att tillhandahålla information om barns klagomöjligheter inom olika områden. Detta omfattar information om ansvariga myndigheter, tillsynsmyndigheter, domstolar och andra aktörer och hur barn rent praktiskt kan gå till väga för att framföra olika typer av klagomål. Informationen ska tillhandahållas på lämpligt sätt för bred spridning och åtkomst

11.6.3 Överväganden och förslag

Utveckla metodstöd för kommunala och regionala informationslotsar för barn

Utredningens förslag: Barnombudsmannen bör få i uppdrag att utveckla och sprida ett metodstöd för kommuner och regioners arbete med lokala funktioner som kan informera, svara på frågor och vägleda barn och vuxna om barns rättigheter.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslagen. Vi menar dock att kompetensen inom BO när det rör barn med olika funktionsnedsättningar behöver stärkas. Förutom barnrättsperspektivet måste även funktionsrättsperspektivet finnas. Det behöver säkerställas att den sammanhållna informationen om barns klagomöjligheter är anpassad för olika grupper, och tillgänglig i olika format för barn med olika funktionsnedsättningar. Det kan också handla om att spridning till barn med funktionsnedsättning behöver ske på andra sätt än de gängse. Därför behöver barn med funktionsnedsättning inkluderas i ett sådant arbete. Vi ser gärna att BO får ett särskilt uppdrag för detta ändamål

11.7.4 Det behövs kunskap och verktyg för domstolars arbete med barnanpassade förfaranden

Utredningens bedömning: Det finns ett behov av ökad kunskap och utvecklade verktyg för domstolarnas arbete med barnanpassade förfaranden.

Utredningens förslag: Domstolsverket ska redovisa det arbete som bedrivs och de åtgärder som vidtagits i domstolarna för att utveckla barns möjligheter till delaktighet, information och ett bra bemötande i domstolsprocesser där barn är parter eller annars berörda samt det arbete som Domstolsverket bedrivit för att ge stöd till domstolarna i detta arbete.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget men vi vet att kunskapen om barn med funktionsnedsättning är synnerligen låg inom domstolsväsendet. Detta är särskilt allvarligt då det ger barn med funktionsnedsättning en rättsosäker situation. Därför är det **vitalt att det ställs krav på domstolar att ha sådan kompetens samt att det utöver ett barnrättsperspektiv även finns ett funktionsrättsperspektiv i deras arbete.**

12. Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

12.8 Överväganden och förslag

12.8.1 Staten ska bidra till etableringen av barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud

Utredningens bedömning: Det finns ett behov av en aktör som ger stöd till barn med omfattande behov av stöd och hjälp och som av olika anledningar saknar tillräckligt sådant stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet. Staten bör därför bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Staten ska finansiera, reglera och på andra sätt bidra till att barnrättsbyråerna utvecklas och fungerar på bästa sätt. Målsättningen är att det på sikt ska finnas barnrättsbyråer som erbjuder verksamhet med oberoende barnombud över hela landet, i varje län.

Etablerandet av barnrättsbyråer med oberoende barnombud bör ske stegvis och inledas med en försöksverksamhet.

Utredningens förslag: Regeringen fattar beslut om en förordning om statsbidrag till en försöksverksamhet med barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Socialstyrelsen blir ansvarig myndighet för beslut om bidrag och får i uppdrag av regeringen att, i dialog med bland annat Barnombudsmannen och länsstyrelserna, samordna och utvärdera försöksverksamheten med barnrättsbyråer som bedriver verksamheten oberoende barnombud.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning om att det finns behov av oberoende barnombud. **Vi tillstyrker därför utredningens förslag** om en förordning om statsbidrag till en försöksverksamhet.

Vi är positiva till att statens bör finansiera nationella barnrättsbyråer med oberoende barnombud, men då är det viktigt att säkerställa att sådan finansiering är långsiktig och säker för att skapa kontinuitet i dessa verksamheter. Staten måste också vara en garant för att barnrättsbyråerna har adekvat tvärprofessionell kompetens för uppdraget samt att barnrättsbyråerna har god kännedom om vårt samhällssystem i stort men i synnerhet ur ett barn- och barnrättsperspektiv, lagstiftning med mera. Utöver detta ser vi det som självklart att kompetens om barn med funktionsnedsättningar måste finnas. Ser man till dem som tvångsvårdas på SiS idag har 79 procent minst en psykiatrisk diagnos, och en stor andel har flera diagnoser. Många av dessa kommer vara inom den målgrupp som de oberoende barnombuden kan stötta. I sammanhanget kan inte nog understrykas att särskild lämplighet för uppdraget behövs.

Med vänlig hälsning

Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande